

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного
університету

від «2» вересня 2021 року
(протокол № 1)

КЛІНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ, ЕТИКА І ДЕОНТОЛОГІЯ

(назва навчальної дисципліни)

ПРОГРАМА

обов'язкової навчальної дисципліни

підготовки бакалавра

(назва освітнього ступеня)

спеціальності : 227 Фізична терапія, ерготерапія

(шифр і назва спеціальності)

**Бердянськ
2021 рік**

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: О.В. Горецька, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Бердянського державного педагогічного університету.

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету «20» липня 2021 року, протокол № 1.

ВСТУП

Програма вивчення обов'язкової навчальної дисципліни «Клінічна психологія, етика і деонтологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів I рівня вищої освіти (бакалавр) спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія.

Предметом навчальної дисципліни є оцінка психічного здоров'я, організація і проведення патопсихологічних досліджень для розуміння психічних проблем людини, розробка, проведення психологічної корекції і допомоги (психотерапія); основні принципи та категорії медичної етики та деонтології.

Міждисциплінарні зв'язки: «Психологія», «Основи практичної діяльності у фізичній терапії та ерготерапії», «Медичне право та судова медицина», «Патологічна фізіологія», «Неврологія та нейрохірургія за професійним спрямуванням», «Обстеження, методи оцінки та контролю при порушенні діяльності нервової системи», «Клінічний реабілітаційний менеджмент при неврологічних дисфункціях», «Реабілітаційні технології при вадах розвитку в дітей».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. *Метою* викладання навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти визначених освітньо-професійною програмою загальних і спеціальних (фахових) компетентностей; розуміння місця та ролі клінічної психології в розв'язанні практичних та теоретичних проблем охорони здоров'я; озброєння студентів знаннями теоретико-методологічних підходів до дослідження конкретних медико-психологічних проблем, методів дослідження в клінічній психології, особливостей взаєностосунків лікаря і хворого, функцій та специфіки роботи клінічного психолога в лікувальних закладах; формування навичок психодіагностичного обстеження в умовах клініки, розробки моделей клінічного інтерв'ю, збору даних психологічного аналізу, самостійного використання методів клінічного дослідження відповідно до розв'язуваних проблем на основі етичного кодексу; сприяння розвитку професійно-значимих властивостей, творчого відношення до професійної справи; формування системи знань з моралі, медичної етики та деонтології для подальшого належного виконання професійних обов'язків.

1.2. *Основними завданнями* дисципліни є розкриття специфіки клінічної психології як особливої галузі психологічної науки, що поєднує теорію і практику; формування у здобувачів вищої освіти системи основних понять клінічної психології; розширення теоретичних уявлень про психологічні особливості осіб з різними нозологіями та психологію лікувального середовища; ознайомлення з теорією та практикою патопсихологічного дослідження, сучасними методами психологічного корекції та психологічної реабілітації; опанування навичками професійного медичного спілкування, основними напрямками медичної деонтології, етичних основ проведення діагностичних і лікувальних процедур, деонтологічними основами щодо

догляду за хворими, враховуючи їх вікові особливості, основними принципами взаємовідносин у медичних колективах.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **набути таких компетентностей:**

ЗК 01. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 02. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 03. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 08. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК 11. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 12. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

СК 01. Здатність пояснити пацієнтам, клієнтам, родинам, членам міждисциплінарної команди, іншим медичним працівникам потребу у заходах фізичної терапії, ерготерапії, принципи їх використання і зв'язок з охороною здоров'я.

СК 03. Здатність трактувати патологічні процеси та порушення і застосовувати для їх корекції придатні засоби фізичної терапії, ерготерапії.

СК 04. Здатність враховувати медичні, психолого-педагогічні, соціальні аспекти у практиці фізичної терапії, ерготерапії.

СК 07. Здатність допомогти пацієнту/клієнту зрозуміти власні потреби, обговорювати та пояснювати зміст і необхідність виконання програми фізичної терапії та ерготерапії.

СК 09. Здатність забезпечувати відповідність заходів фізичної терапії та/або ерготерапії функціональним можливостям та потребам пацієнта/клієнта.

СК 10. Здатність проводити оперативний, поточний та етапний контроль стану пацієнта/клієнта відповідними засобами й методами та документувати отримані результати.

СК 11. Здатність адаптовувати свою поточну практичну діяльність до змінних умов.

СК 13. Здатність навчати пацієнта/опікунів самообслуговуванню/ догляду, профілактиці захворювань, травм, ускладнень та неповносправності, здоровому способу життя.

Та демонструвати такі **результати навчання:**

ПР 01. Демонструвати готовність до зміцнення та збереження особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової активності людини та проведення роз'яснювальної роботи серед пацієнтів/клієнтів, членів їх родин, медичних фахівців, а також покращенню довкілля громади.

ПР 02. Спілкуватися усно та письмово українською та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, дотримуватися етики ділового спілкування; складати документи, у тому числі іноземною мовою (мовами).

ПР 04. Застосовувати у професійній діяльності знання біологічних, медичних, педагогічних та психосоціальних аспектів фізичної терапії та ерготерапії.

ПР 05. Надавати долікарську допомогу при невідкладних станах та патологічних процесах в організмі; вибрати оптимальні методи та засоби збереження життя.

ПР 06. Застосовувати методи й інструменти визначення та вимірювання структурних змін та порушених функцій організму, активності та участі, трактувати отриману інформацію.

ПР 07. Трактувати інформацію про наявні у пацієнта/клієнта порушення за Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ) та Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей та підлітків (МКФ ДП).

ПР 08. Діяти згідно з нормативно-правовими вимогами та нормами професійної етики.

ПР 09. Реалізувати індивідуальні програми фізичної терапії, ерготерапії.

ПР 10. Здійснювати заходи фізичної терапії для ліквідації або компенсації рухових порушень та активності.

ПР 13. Обирати оптимальні форми, методи і прийоми, які б забезпечили шанобливе ставлення до пацієнта/клієнта, його безпеку/захист, комфорт та приватність.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 5 кредитів ЄКТС / 150 годин.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні теоретичні та методологічні аспекти клінічної психології

Тема 1. Вступ до клінічної психології

Предмет та завдання клінічної психології. Структура клінічної психології: патопсихологія, нейропсихологія, психосоматика, психологія розладів особистості, неврозологія, психогігієна, психопрофілактика та інші. Клінічна психологія та медична психологія: співвідношення понять. Завдання клінічної психології у сфері охорони здоров'я. Історія становлення клінічної психології (Алкемон Кротонський, Гіпократ, Аристотель, К. Гален, В. Вундт, Л. Уітмер, Е. Крепелін, В.М. Бехтерев, С. Корсаков, П. Ковалевський, Б.В. Зейгарник, С.Я. Рубінштейн, А.Е. Личко, Б.Д. Карвасарський, В.М. Блейхер, Л.Ф. Бурлачук та ін.). Сучасні проблеми охорони психічного здоров'я в Україні та за кордоном.

Тема 2. Норма та патологія, здоров'я та хвороба у клінічній психології

Поняття норми в клінічній психології. Статистична, оціночна, функціональна, індивідуальна, соціальна норми. Патологія та розлад в клінічній психології: співвідношення понять. Критерії психічного розладу. Зміст поняття «здоров'я» в клінічній психології. Негативне, позитивне, загальне визначення здоров'я. Рівні психічного здоров'я. Критерії психічного здоров'я за ВООЗ. Розуміння хвороби у клінічній психології. Конструкт хвороби. Біомедична та біопсихосоціальна модель хвороби. Поняття «інвалідність» як крайня форма патології. Класифікації розладів психіки та поведінки (МКХ-10, МКХ-11, DSN-V). Симптоми та синдроми психічних розладів. Патопсихологічні регістр-синдроми: шизофренічний, афективно-ендогенний, олігофренічний, екзогенно-органічний, ендогенно-органічний, особистісно-аномальний, психогенно-психотичний, психогенно-невротичний. Фази (етапи) розвитку психічних порушень. Основні етапи та чинники виникнення психічних та поведінкових розладів. Чинники виникнення психічних розладів.

Тема 3. Методологія клініко-психологічного дослідження

Індивідуально-орієнтований, патогенний та салютогенний підходи у клініко-психологічному дослідженні. Нозологічна та описово-феноменологічна парадигми діагностики хвороби. Діагностичні принципи-альтернативи розмежування психологічних феноменів і патопсихологічних симптомів: хвороба-особистість, нозос-патос, реакція-стан-розвиток, психотичний-непсихотичний, екзогенне-ендогенне-психогенне, дефект-одужання-хроніфікація, адаптація-дезадаптація, негативне-позитивне, компенсація-декомпенсація, фаза-напад-епізод, ремісія-рецидив-інтермісія, тотальне-парціальне, типовість-атиповість, патогенне-патопластичне, симуляція-дисимуляція-агравація.

Мета та основні завдання клініко-психологічного дослідження. Поняття про медичний та психологічний діагнози.

Структура клініко-психологічного дослідження. Особливості клініко-психологічного дослідження у різних вікових групах.

Тема 4. Основні методи клініко-психологічного дослідження

Особливості проведення клініко-психологічного інтерв'ю. Цілі клінічного інтерв'ю. П'ятикрокова модель інтерв'ю (за А.Айві). Психотехніки діагностичного вислуховування. Метод аналізу історії життя особи (анамнез). Суб'єктивний та об'єктивний анамнез. Метод спостереження за поведінкою особи в клінічній психології. Метод генеограми у клінічній психології. Поняття про клініко-психологічний експеримент. Завдання нейропсихологічного дослідження. Завдання патопсихологічного дослідження. Завдання психологічного дослідження в соматичній клініці. Проективна психодіагностика у клінічній психології.

Змістовий модуль 2. Спеціальні теоретичні та прикладні аспекти клінічної психології

Тема 5. Порушення психічних процесів, свідомості та самосвідомості

Сенсорні розлади. Методи дослідження сенсорно-перцептивних розладів.

Пам'ять та її порушення. Методи дослідження порушень пам'яті.

Розлади уваги. Методи дослідження розладів уваги.

Мислення та його порушення. Методи дослідження розладів мислення.

Розлади емоційно-вольової сфери та методи їх дослідження.

Порушення свідомості та самосвідомості.

Тема 6. Невротичні розлади

Поняття про «стрес», «стресостійкість», «копінг-стратегії», «механізми психологічного захисту», «інвалідність», «стигма», «інклюдія». Загальний адаптаційний синдром (за Г. Сельє).

Загальне поняття про невротики розлади. Невротичні реакції, невротики стани і невротики розвиток особистості. Психодинамічна теорія розвитку невротики розладів. Когнітивно-поведінкова теорія розвитку невротики розладів. Критичний вік розвитку невротики розладів. Неправильний стиль виховання як чинник формування невротики розладу.

Тривога та розлади, пов'язані зі страхом.

Обсесивно-компульсивний та пов'язані з ним розлади.

Розлади, пов'язані зі стресом. Поняття та чинники розвитку посттравматичного стресового розладу. Види посттравматичного стресового розладу. Особливості діагностики та психотерапії ПТСР.

Особливості діагностики та корекції невротики розладів. Лікування і допомога людям, які мають тривожний, обсесивно-компульсивний та пов'язані зі страхом і стресом розлади.

Тема 7. Розлади настрою

Загальне уявлення про розлади настрою. Класифікація.

Характерні ознаки монополярної депресії. Можливі причини виникнення. Види. Характеристика та можливі причини біполярних афективних розладів. Види.

Методи лікування та допомоги людям, які мають розлади настрою.

Тема 8. Розлади їстівної поведінки

Умови та причини поширення розладів їстівної поведінки.

Види. Характерні ознаки нервової анорексії.

Характерні ознаки нервової булімії.

Наслідки розладів харчування. Специфіка допомоги людям, які мають розлади їстівної поведінки.

Тема 9. Шизофренія

Загальна характеристика шизофренії. Теорії виникнення. Труднощі у діагностуванні шизофренії.

Симптоматика. Позитивні, негативні симптоми.

Особливості динаміки шизофренії.

Класифікація видів. Дезорганізована, катотонічна, параноїдальна, резидуальна, шизоафективна, недеференційована шизофренія.

Методи лікування.

Тема 10. Розлади особистості

Акцентуації характеру особистості: сутність, класифікація.

Загальна характеристика розладів особистості.

Параноїдальний розлад. Критерії. Причини виникнення.

Шизоїдний розлад. Симптоматика. Причини виникнення.

Шизотипичний розлад. Симптоматика. Причини виникнення.

Емоційно нестійкий розлад, особливості афективної сфери.

Істеричний розлад, демонстративність, вразливість. Критерії. Причини виникнення.

Ананкастичний розлад, утворення нав'язливих ідей та станів. Причини виникнення.

Залежний розлад. Симптоматика. Причини виникнення.

Основи діагностики та психотерапії розладів особистості.

Тема 11. Психосоматичні та соматопсихічні розлади

Визначення поняття «психосоматичні розлади», «соматопсихічні розлади».

Психосоматичні співвідношення в межах норми. Чинники розвитку психосоматичних розладів. Теорії виникнення психосоматичних розладів: Кортиковісцеральна концепція. Класичний психодинамічний підхід (Фройд, Юнг, Адлер), теорія особистісних профілів (Дамбар), теорія психосоматичної специфічності (Александр), алекситемічна концепція (Рюш, Марті, де М'юз), теорія психосоматичного Его (Аммот) та ін. Модель відмови від віри в майбутнє ("giving up" и "given up") Джоржа Енгеля й Артура Шмале. Модель початкового порушення Михайла Балінта. Класифікація психосоматичних розладів. Психологічний аналіз психосоматичних розладів. Психологічний аналіз соматопсихічних розладів. Діагностика та корекція в психосоматиці.

Тема 12. Вікова клінічна психологія

Соціальні та біологічні складові нормального та аномального розвитку людини. Розлади психіки і поведінки в немовлячому та ранньому віці. Ознаки розладів спектру аутизму. Ознаки синдрому дефіциту уваги з гіперактивністю. Ознаки тривоги і страху у дітей. Психічні та психосоматичні розлади у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Розлади поведінки у підлітків. Психопатологія юності. Розлади психіки в період дорослості, осіб похилого та старечого віку.

Тема 13. Основи психології здоров'я. Психогігієна

Поняття «здоров'я» та його складові. Рівні здоров'я. Психологічні механізми, що забезпечують здоров'я особи. Психологія здоров'я Психічне та психологічне здоров'я: співвідношення понять. Риси психологічно здорової особи (за К.Роджерсом). Поняття про внутрішню картину здоров'я. Особливості «врівноваженої» людини. Психогігієна у клінічній психології. Методи психогігієни. Психогігієна хворого та медичного працівника.

Тема 14. Психопрофілактика та психотерапія у клінічній психології

Поняття психопрофілактики. Етапи психопрофілактики (первинна, вторинна, третинна). Види психопрофілактики. Універсальна та вибіркова психопрофілактика. Психопрофілактика психічних розладів. Поняття про

психотерапію. Основні напрямки сучасної психотерапії в клінічній психології. Психодинамічна терапія та КПТ в роботі клінічного психолога.

Змістовний модуль 3. Етичні та деонтологічні аспекти професійної діяльності

Тема 15. Професійна етика

Мораль, її функції. Виховання морально-етичних цінностей: чесність, милосердя, совісність, відповідальність за доручену справу. Історичний шлях становлення етики лікаря. Деонтологія. Клятва Гіппократа. Концепція Альберта Швейцера «благоговіння перед життям». Професійна моральність медичних працівників. Випадки деетизації та дегуманізації в сучасній медицині.

Тема 16. Психологія хворого та лікувального середовища

Психологія хворого. Медико-психологічні особливості сучасного хворого. Суб'єктивна та об'єктивна важкість захворювання. Поняття про внутрішню картину хвороби. Складові внутрішньої картини. Типи хвороб за їх значенням для особи та відповідні реакції на звістку про хворобу (за З.Д. Ліповскі). Типи психологічного ставлення до хвороби (за А.Лічко, М.Івановим). Форми поведінки особи залежно від психологічної реакції на звістку про хворобу (агравация, симуляція, дисимуляція). Поняття стигми, психологічні підходи до подолання стигматизації. Психологічні особливості лікувального середовища. Поняття про госпіталізм. Психологія медичного працівника. Комунікативні компетентності лікаря. Професійні психічні деформації медичного працівника. Ятрогенія. Особливості взаємовідносин між фахівцем і хворими.

Тема 17. Основи професійних комунікацій

Вміння спілкуватися з людьми – шлях до успіху. Мовленнєві та психологічні ключі визначення типу людини. Спілкування з конфліктною людиною. Взаємовідносини медичного персоналу в колективі. Управлінська етика: визначення, сутність. Основні ознаки колективу. Обмеження, які заважають роботі колективу. Вимірювання ступеня зрілості колективу. Етичні відносини в колективі. Загальні принципи спілкування керівника із підлеглими. Етичні аспекти адаптації нових працівників та молодих фахівців. Оцінка персоналу. Навчання персоналу.

3. Рекомендована література

Базова

1. Галецька І. Клініко-психологічне дослідження: навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 242 с.
2. Діденко С.В. Клінічна психологія: словник-довідник. К. : Академвидав, 2012. 320 с.
3. Етика ділових відносин : навчальний посібник [Лесько О.Й., Прищак М.Д., Залюбівська О.Б. та ін.]. Вінниця: ВНТУ, 2011. 309 с.
4. Етика ділового спілкування: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
5. Клінічна психодіагностика: практикум. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2006. 228 с.
6. Кулеша-Любінець М.М. Клінічна психологія : методичні рекомендації. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2016. 72 с.
7. Максименко С.Д. Медична психологія [Максименко С.Д., Цехмістер Я.В., Коваль І. А., Максименко К. С.]; за заг. ред. С. Д. Максименка К., 2014. 520 с.
8. Максимова Н.Ю. Основи дитячої патопсихології: навч. посіб. К.: Главник, 2008. 158 с.
9. Москаленко В.Ф., Попов М.В. Біоетика: філософсько-методологічні та соціально-медичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2005. 218 с.
10. Мушкевич М.І. Клінічна психодіагностика: методичні рекомендації для студентів ф-ту психол. Луцьк, 2006. 170 с.
11. Назар П.С., Віленський Ю.Г., Грандо О.А. Основи медичної етики. К.: Здоров'я, 2002. 344 с.
12. Никоненко Ю.П. Клінічна психологія: навчальний посібник [Електронний ресурс]. Київ : КНТ, 2016. 368 с. Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/klinychna_psychologia.pdf
13. Основи загальної і медичної психології. За ред. І.С. Вітенка і О.С. Чабана. Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. 344 с.
14. Федосова Л.О. Клінічна психологія: навчальний посібник. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2013. 248 с.

Допоміжна

15. Белей М.Д. Основи діагностичної психології. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2008. 296 с.
16. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006 338 с.
17. Горбунова В.В. та ін. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп : навчальний посібник. Львів : Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. 91 с.
18. Гоян І.М. Методи діагностики психічного розвитку дітей. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. 652 с.
19. Закон України про психіатричну допомогу. К. : Сфера, 2000. 50 с.
20. Касевич Н.М. Медсестринська етика і деонтологія: підручник. 2-е вид.,

стер. К.: ВСВ «Медицина», 2010. 200 с.

21. Комінко С.Б. Кращі методи психодіагностики: навч. посіб. Тернопіль: Карт-бланш, 2005. 406 с.

22. Кулеша-Любінець М.М. Професійно-розвивальна практика у лікувально-профілактичних закладах : програма та методичні рекомендації. Івано-Франківськ: Симфоній форте, 2015. 64 с.

23. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: Практическое руководство. М: «Медпресс», 2001. 592 с.

24. Міжнародний класифікатор хвороб [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародний_класифікатор_хвороб.

25. Москалець В.П. Психічне вигорання – реальність чи вигадка? Практична психологія та соціальна робота. 2012. №1. С.58-65.

26. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію / пер. з англ.. Д. Бусько, наук. ред.. К. Явна (Серія «Сам собі психотерапевт»). Львів: Вид-во УКУ : Свічадо, 2014. 120 с.

27. Осіпов В.М. Діагностика і моніторинг стану здоров'я : методичний посіб. Бердянськ : ТОВ «Модем», 2015. 87 с.

28. Протокол з діагностики та терапії ПТСР NICE [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ipz.org.ua/index.php/vydavnytstvo/94-knyhy-3/190-protokoly-z-diahnostyky-ta-terapii-ptsr-nice-2>

29. Соколова Л.І., Черенько Т.М., Ілляш Т.І. та ін. Методи обстеження неврологічного хворого: навчальний посібник / 2-е видання. К. : ВСВ «Медицина», 2020. 144 с.

30. Соммерз-Фланаган Дж. и Р. Клиническое интервьюирование. М., 2006. 672 с.

31. Токман А.А. Психологія способу життя : навч. посіб. Ч. 1. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2015. 344 с.

32. Уніфікований клінічний протокол первинної вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної психології. Депресія [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://moz.gov.ua/docfiles/dn_20141225_1003dod.pdf

4. Методи навчання

Словесні: лекції, бесіда, дискусія, робота в малих групах тощо.

Наочні: спостереження, показ і обговорення навчальної презентації, демонстрування практичних навичок.

Практичні: вправи, практичні роботи, розв'язування професійно-зорієнтованих ситуацій (клінічних випадків) тощо.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен

6. Система оцінювання:

Оцінка за університетською шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)